P. P. PANAITESCU
Profesor la Universitatea din București

ALEXANDRU CEL BUN

LA CINCI SUTE DE ANI DELA MOARTEA LUI

CARTE DE AMINTIRE TIPĂRITĂ DE
MINISTERUL INSTRUCȚIEI, CULTELOR ȘI ARTELOR

www.dacoromanica.ro

P. P. PANAITESCU
Profesor la Universitatea din Bucureşti

ALEXANDRU CEL BUN

LA CINCI SUTE DE ANI DELA MOARTEA LUI

CARTE DE AMINTIRE TIPĂRITĂ DE
MINISTERUL INSTRUCȚIEI, CULTELOR ȘI ARTELOR

www.dacoromanica.ro

ALEXANDRV·CEL·BVN
·1400–1432·
DE·SINE·STAPANI··
TOR·A·TOATA·MOL·
DOVALAHIA·SI·A·MA
LVLVI·MARII·····

www.dacoromanica.ro

INTRODUCERE

Cinstirea marilor figuri ale trecutului nu este numai o datorie față de cei plecați dintre noi, un cult al morților, tot așa de vechiu ca omenirea, este și o întărire a temeliei pe care stă un popor. Dacă ceeace are un neam azi ca bunuri materiale: ogoare desțelenite, sate și orașe așezate, sau ca bunuri sufletești: cultura, biserica, ideile conducătoare, își găsește obârșia cu multe sute de ani înapoi în trecut, acel neam are o temelie veche și încercată, el va fi ca o stâncă nezguduită în credințele lui, căci aceste credințe au fost încercate multă vreme, au suferit multe ispite și loviri și totuși au rămas neschimbate.

Și noi Românii ne putem uita înapoi cu încredere asupra drumului ce am străbătut. Am avut voevozi viteji cari și-au apărat țara cu sabia, ajutați de o mână de oameni strânși în jurul lor, am avut boeri înțelepți scriitori și gospodari, țărani cuminți și răbdători ca puterile mute ale firii. Pe umerii lor stă sprijinită România de azi.

Cu cinci sute de ani înainte, în ziua Anului Nou, a închis ochii unul dintre acești întemeietori

www.dacoromanica.ro

de țară: Alexandru voevod, domn al Țării Moldovei, numit de către urmași, cel Bun. Descălecător de sate în ținuturi pustii, ziditor de mănăstiri în care răsuna glasul călugărilor, aducând laudă lui Dumnezeu, a deschis drumuri negustorilor care treceau în pas domol cu carele încărcate de mărfuri, sau care le descărcau din corăbii înalte cu pânze la gurile Dunării, a întărit prin legături trainice cu vecinii siguranța țării, dela munte până la mare. Războinic n'a fost, nu pentru că nu știa să-și apere hotarele, dar pentru că a știut să ție pacea cinstit și temut de toți. Puterea lui a stat în aceea că, deasupra socotelilor viclene ale vrăjmașilor, a fost totdeauna drept și credincios cuvântului dat, ceeace a făcut să cadă arma din mâinile pizmașilor. De aceea amintirea lui se cuvine s'o cinstim azi și această cărticică are de scop s'o împrospăteze pentru cei ce ar dori să cunoască acele vremuri lăudate ale strămoșilor.

www.dacoromanica.ro

I

NEAMUL LUI ALEXANDRU CEL BUN ŞI URCAREA LUI IN SCAUN

Alexandru cel Bun făcea parte din familia Muşatinilor, care a domnit în Moldova două veacuri şi i-a dat pe cei mai mari cârmuitori, ca Ştefan cel Mare şi Petre Rareş. Cel dintâiu domn al ţării libere, descălecător din Maramureş, Bogdan, n'a avut decât un singur urmaş în scaunul domnesc, după care neamul său s'a stins după spiţa bărbătească. Bogdan avea însă o fiică Margareta sau Muşata, căsătorită cu un boier Costea şi fiul lor a luat domnia la 1374, numindu-se Petre Muşatin, adică al Muşatei, căci după mamă avea drept la domnie. Cu el începe un lung şir de voevozi din acest neam domnesc, care a zămislit slava ţării Moldovei. După moartea lui Petre Muşatin, domnul care cel dintâiu jurase credinţă ca vasal regelui Vladislav al Poloniei, a urmat în scaunul dela Suceava fratele său, Roman Vodă (1391—1394), acesta a fost părintele lui Alexandru cel Bun. Roman se întitula, mândru, « marele autocrat, domn, Io. Roman voevodul ţării Moldovei dela plaiuri

www.dacoromanica.ro

și până la mare », căci hotarele țării ajunseseră până la limanul Nistrului. El stetea la curtea lui din Suceava împreună cu maica lui, Mușata, și cu fiii lui, Alexandru și Bogdan. Dar regele polon, suzeranul său, se mâniase pe dânsul pentru legăturile ce avea cu Ungurii și de aceea a pus să fie prins și închis într'o cetate în Polonia, unde a stat mulți ani, iar scaunul părintesc a fost dat unui uzurpator viteaz, Ștefan (1394—1399). Dela început aceste domnii scurte și turburate arătau soarta schimbătoare și chinuită ce era hărăzită Moldovei. Pretendenții din neamul domnesc se luptau între dânșii, chemând în ajutor țările străine: Ungaria și Polonia, care găseau astfel un prilej nimerit să umilească și să micșoreze țara. In Polonia se afla Ivașcu, fiul lui Petre cel dintâiu, Roman, eliberat de Poloni după ce jurase că nu se va plânge nici odată, nici nu va cere nimănui socoteală pentru zilele cât stătuse închis; în țară se ivise pentru puțină vreme un domn anume Iuga zis Ologul, fiu al lui Petre și văr cu Alexandru. Acesta împreună cu celălalt frate Bogdan se afla sub ocrotirea puternică a domnului muntean Mircea cel Bătrân. Toți luptau pentru scaun, căci aveau drept la moștenirea lui, nu numai fiul cel mai mare al domnului răposat, ci și frații, fii mai tineri și toți acei cari erau din « os de domn ». Intre ei hotărau boierii sau adesea, din nefericire, străinii. Dintre toți acești pretendenți cari la anul 1400 se certau pe domnia Mol-

www.dacoromanica.ro

dovei izbânda rămase totuși celui mai vrednic, lui Alexandru fiul lui Roman. El veni cu ajutor dela Mircea, așa dar cu ajutor românesc, nechemând limbi străine în țară; iar vestitul domn al Țării Românești «luă la sine», cum zice cronica cea mai veche, pe Iuga Ologul, adică îl luă prins, ca să nu mai turbure domnia lui Alexandru. Celelalte rude ale lui rămase în Polonia nu mai încercară să-l clintească din scaunul domniei, așa că el se așeză trainic și domni 32 de ani, lucru ne mai văzut până la dânsul în Moldova.

II

MOLDOVA, HOTARELE ȘI VECINII EI IN VREMEA LUI ALEXANDRU CEL BUN

Intemeietorii Moldovei veniți din Maramureș domneau la început peste o țară mică ce cuprindea numai valea râului Moldova, de aceea se numea țara după numele acestei ape, pe malurile căreia se afla și cea dintâi capitală, Baia sau Cetatea Moldovei. Dar foarte curând hotarele se întinseră prin unirea cu alte voevodate mici, până la gurile Nistrului și ale Dunării; Roman Vodă, tatăl lui Alexandru e cel dintâi care stăpâni dela munte până la mare, iar capitala lui era acum la Suceava.

In vremea lui Alexandru cel Bun hotarele Moldovei se întind dela apus la răsărit, depe culmile Carpaților până la Nistru. La Nord o parte din

www.dacoromanica.ro

Bucovina de azi cu cetatea Ţeţina şi ţara Şepiniţului dincolo de Prut ţineau de Polonia şi Alexandru le dobândi câţiva ani după urcarea în scaun împreună cu Pocuţia. La Sud hotarul Moldovei către Ţara Românească ajungea până la Milcov, numai cetatea Crăciunei, pe malul acestui râu, ţinea de ţara vecină. In spre Basarabia Cetatea-Albă, veche aşezare bizantină şi apoi genoveză cu numele Maurocastron (Cetatea-Neagră!) sau Moncastro, trecuse în stăpânirea domnilor dela Suceava. La Dunăre însă, la Chilia-Veche (sau Lico-stomo) şi ea o fostă aşezare genoveză, păzeau Muntenii lui Mircea cel Bătrân. Chilia veche era pe o insulă a braţului dunărean ce-i poartă numele, dar stăpânirea munteană se întindea şi dincolo de Dunăre, cuprinzând o fâşie din sudul Basarabiei de azi. Această fâşie de pământ e trecută în titlul măreţ al lui Mircea cu numele de «Părţile Tătăreşti», pentru că aceste părţi fuseseră cucerite în adevăr dela Tătari. Moldovenii însă aveau nevoie pentru negoţ de schelele dela Dunăre şi de aceea începură lupte lungi între ei şi Munteni pentru stăpânirea acestor locuri. Când aceste «părţi tătăreşti» căzură în sfârşit în mâinile Moldovenilor ei le-au botezat «*Basarabia,*» pentru că le luaseră dela ţara Basarabilor munteni (Muntenilor le ziceau Basarabi). Numele acesta a rămas multă vreme legat de părţile de miază zi de lângă gurile Dunării, şi numai la 1812, când Ruşii răşluiră Moldova dintre Nistru şi Prut i-au

www.dacoromanica.ro

pus numele Basarabia, întinzând asupra acestei părți de țară numele fășiei dela Sud.

Vecinii Moldoveni în vremea lui Alexandru cel Bun erau mari și puternici, nemăsurat mai mari ca întindere de cât această țară mică. La Nord și răsărit se afla Polonia, unde domnea regele Vladislav Iagiello, care unise printr'o căsătorie Litvania, țara lui de baștină, cu Polonia. Această țară se întindea nu numai unde este azi, ci avea în stăpânire și Ucraina până la Nipru, unde se găsea la marginea Moldovei ținutul Podoliei. De fapt Ucraina ținea de Litvania, care, deși unită cu Polonia, avea o cârmuire deosebită sub un mare cneaz, Vitold (sau Alexandru), vărul regelui Vladislav. In Ungaria domnea atunci regele Sigismund, de neam german, care ajunse mai târziu împărat roman (în Germania). Ungaria vedea cu ochi răi supunerea Moldovei față de Poloni și ar fi vrut s'o aibă ea supusă, dar turburările din lăuntru împiedecară pe regele Sigismund să-și revendice pretențiile cu armele în timpul domniei lui Alexandru cel Bun.

In Țara Românească domnea Mircea cel Bătrân care a fost prieten al lui Alexandru și al Poloniei, așa că de această parte n'aveau Moldovenii de cine să se teamă. Cât timp a ținut Mircea țara Dobrogei, a ținut prin aceasta și pe Turci departe de hotarele moldovenești, însă după ce această provincie a fost luată de păgâni, primejdia cea mare s'a apropiat și de țara lui Alexandru, așa încât

www.dacoromanica.ro

acesta a fost cel dintâi domn moldovean care a dat lupte cu Turcii.

Primejdii și amenințări erau destule la aproape toate granițele, dar Alexandru știu să-și întocmească bine țara, așa încât putu s'o păstreze întreagă în tot timpul lungii sale domnii.

III

INTOCMIREA ȚĂRII: BISERICA, MĂNĂSTIRILE

Când ne gândim astăzi la întocmirea unei țări, ne gândim în primul rând la așezămintele politice, la finanțe și negoț; în Evul Mediu, deși aceste lucruri își aveau însemnătatea lor, dar în primul rând temelia pe care stătea țara era credința, pe ea se întemeia și jurământul boerilor față de domn și încrederea poporului într'însul și în cârmuire, pentru ea își puneau viața oștenii.

De aceea să nu ne mirăm că prima grije a lui Alexandru a fost biserica, întărirea, înzestrarea și cinstirea ei.

Sub cei dintâi domni țara Moldovei nu avusese erarhi înalți bisericești: mitropolit și episcop, pentrucă ei trebuiau să fie sfințiți de patriarhi sau mitropoliți ortodoxi de peste graniță și țara nu era încă așezată. Cel dintâi mitropolit al Sucevei a fost Iosif, de neam moldovean, uns în vremea lui Roman-Vodă, tatăl lui Alexandru, sau poate chiar mai înainte. El fusese sfințit de un mitro-

www.dacoromanica.ro

polit ortodox din părțile rutene, Antonie dela Haliciu; Patriarhia dela Constantinopol nu voi însă să-l recunoască de păstor legiuit al bisericii moldovenești, căci ar fi dorit să puie în scaunul arhipăstoresc nou înființat pe un grec, așa cum făcuse în Țara Românească. Moldovenii însă se arătară dârji în apărarea drepturilor lor, ei nu primiră pe mitropolitul grec trimes dela Țarigrad, așa că patriarhul supărat aruncă afurisenia asupra bisericii moldovenești. In această stare găsi biserica Alexandru cel Bun la urcarea sa în scaun: Iosif își urma păstoria, dar biserica rămăsese sub blestem. Alexandru, care era un om evlavios, vedea cu durere acest lucru și dela început a făcut totul ca această nemeritată ocară să fie ridicată. El se rugă de patriarhul dela Constantinopol prin soli trimiși anume acolo să binecuvinteze pe mitropolitul Iosif al Moldovei, să ridice anatema ce apăsa asupra lui și a bisericii: «Cine vrea, calcă în picioare biserica noastră și se pare că avem episcop, dar nu-l avem», ziceau solii moldoveni. Incă din Iulie 1401, deci în al doilea an al domniei lui Alexandru, plecară spre Moldova trimișii patriarhiei în frunte cu bulgarul Grigore Țamblac, ca să inspecteze biserica moldovenească și să vadă dacă se cuvine ca Iosif să fie recunoscut ca mitropolit legiuit.

Aceasta era însă numai pentru formă, patriarhul știa că Moldovenii nu vor primi un grec de mitropolit și astfel se văzu silit să recunoască pe Iosif, ceeace și făcu îndată ce primi raportul trimișilor

www.dacoromanica.ro

săi. Astfel izbânda rămase de partea ţării şi anatema fu ridicată.

Curând după aceea, Alexandru dădu un hrisov solemn pentru mitropolia Moldovei din Suceava, amintind de toţi strămoşii săi, începând cu Bogdan întemeietorul, prin care îi dărui două sate Avereştii şi Hreaţca lângă Suceava (1403).

Alături de mitropolia Sucevii, care e numită la începutul domniei episcopie, pentrucă nu avea alte episcopii supuse, Alexandru întemeiază două episcopii noi, cea dela Roman sau Cetatea Nouă (Novo-grad), oraş înfiinţat de tatăl său, Roman-Vodă, şi a doua la Rădăuţi. Astfel erarhia bisericească în Moldova era desăvârşită şi recunoscută şi în afară la celelalte popoare ortodoxe. Mitropolia Sucevii era aşezată pe atunci în biserica zisă a Mirăuţilor (mai târziu s'a mutat la Sf. Gheorghe, clădită la începutul veacului al XVI-lea). Această biserică a Mirăuţilor, aşa de venerabilă şi de veche, este astăzi cu totul desfigurată şi batjocorită de către arhitecţii austriaci, cari au lucrat la «restaurarea» ei. Pictura veche de frescă a fost dată jos şi înlocuită cu una ce aminteşte firmele dela bâlciu, iar acoperişul este verde şi roşu aprins, un lucru ce stârneşte râsul. Aceasta nu e opera Turcilor sau a altor păgâni, ci a învăţatului arhitect Romstorfer!

Alături de erarhia bisericească a episcopilor şi a mitropolitului, a înflorit în vremea lui Alexandru cel Bun şi viaţa mănăstirească, a cărei însemnă-

www.dacoromanica.ro

tate pentru păstrarea învăţăturii, într'o vreme în care nu erau şcoli, este covârşitoare. Acolo, în mănăstiri, au fost singurii noştri cărturari din Evul Mediu şi de acolo îşi lua domnul diecii şi grămăticii, adică funcţionarii cancelariei domneşti.

Primele mănăstiri în ţările noastre se datoresc călugărului Nicodim, socotit de urmaşi ca sfânt. El era probabil de neam grec, însă după ce a stat câtăva vreme la Sfântul Munte, a fost chemat de craiul Sârbilor, Lazăr, care l-a însărcinat cu mai multe solii bisericeşti şi în cele din urmă cu mulţi călugări sârbi a trecut în Ţara-Românească pe la 1370, înfiinţând acolo sub scutul domnesc două mănăstiri, Vodiţa şi Tismana. In scurtă vreme, începutul făcut de Nicodim se întări şi se îmmulţi. O mulţime de mănăstiri se iviră în toată ţara şi călugării învăţaţi scriau şi lăudau pe Domnul. Din Ţara-Românească ucenicii lui Nicodim trecură şi peste graniţă, în celelalte ţinuturi locuite de Români: în Ardeal, unde înfiinţară mănăstirea Prislopului şi în Moldova, unde puseră temeliile celei dintâi mănăstiri, a Neamţului. Incă din vremea lui Petre Muşatin, unchiul lui Alexandru cel Bun, ei erau acolo şi domnul binecuvântase rugile lor, dăruindu-le două sate, două mori de apă şi o vie şi luându-i sub apărarea sa domnească.

Alexandru cel Bun a urmat pilda unchiului său şi a întărit şi a mărit dania lui, înzestrând Neamţul unit într'o singură administraţie cu Bistriţa, cu alte sate, bălţi cu peşte, prisăci de albine, mori,

www.dacoromanica.ro

butii de vin din viile domnești, din care trebuia să se dea, zice dania domnească, o cupă fiecărui călugăr la trapeză să bea joia în sănătatea domnului și marțea în sănătatea doamnei, «cât va fi în viață, aceasta să se cânte nouă, pentru sănătatea noastră, iar după moartea noastră, pentru mântuirea noastră ». El lasă cu blestem grozav, cum se obișnuia pe atunci, ca urmașii lui să nu-i strice dania «pentrucă am dat și am întărit cu tot gândul nostru cel bun ».

Insă evlavia bunului domn nu se mulțumea cu întărirea mănăstirilor rămase dela strămoși. El voia să aibă locașuri de închinare ridicate din temelie de dânsul, ca să poată apare înaintea lui Hristos și a Sfinților, purtând, ca dovada unei fapte bune, mănăstirea sa în palme, așa cum erau zugrăviți ctitorii (fundatorii) locașurilor sfinte pe pereții dinlăuntru ai bisericilor.

Dela începutul domniei el puse să se zidească în Bucovina de azi mănăstirea Moldovița, pe care o înzestrează după obiceiul mănăstirilor domnești cu sate și averi și pe lângă aceasta și cu sălașe de țigani robi pentru slujba călugărilor. Mănăstirii Moldovița i se dădu și venitul unor vămi luate la târguri dela negustori.

Dar cea mai însemnată mănăstire a lui Alexandru este Bistrița, în județul Neamțului, pe râul Bistrița, locaș menit să fie și locul de odihnă de veci al marelui voevod. Incă din 1407 și de atunci până la sfârșitul domniei, o mulțime de danii

www.dacoromanica.ro

înzestrează și îmbogățesc această mănăstire. Alături de domn boierii și rudele domnești dăruesc și ei din satele și averile lor mănăstirilor întemeiate de domn. Astfel, Stan Bârlici dă satele sale Provorotie și Oprișinți, Moldoviței, iar doamna Ana la moartea ei lasă moștenire aceleeași mănăstiri satul Vaculinții. Doamna avea mănăstiri ale ei proprii, astfel Marena, o altă soție a lui Alexandru, stăpânește mănăstirea Vâșnevăț în Basarabia, numită azi mănăstirea Căpriana. Această mănăstire fusese dăruită doamnei de către însuși Alexandru, «ca să-i fie uric (proprietate) cu tot venitul și cu toate lucrurile folositoare, care țin de această mănăstire, ei și copiilor ei, iubitului nostru Petru și altor fii și fiice ale noastre, care vor fi din doamna Marena și copiilor lor și nepoților lor și răstră-nepoților lor».

Chiar boierii aveau mănăstiri în proprietate particulară, cum se pomenește de fiii lui Ivan Vornicul, cari aveau «mănăstirea lor» la Humor, în Bucovina. Așa prin mănăstirile pomenite și altele încă, de pildă Probota, viața călugărească se întinse în vremea lui Alexandru peste întreaga țară, chezășie tare cum că Dumnezeu va lua sub apărarea lui evlaviosul neam al Moldovenilor și pe domnul lor.

IV

GRIGORE ȚAMBLAC

Am văzut că în fruntea delegației trimisă de patriarhia din Constantinopol în Moldova, pentru

www.dacoromanica.ro

ca să vadă dacă se cuvine să recunoască pe mitropolitul Iosif, se afla Grigore Ţamblac. Acest învăţat egumen nu s'a mulţumit numai cu împlinirea soliei cu care era însărcinat, ci a rămas în Moldova, unde prin predicile, învăţăturile şi scrierile lui religioase a jucat un rol de seamă. Grigore Ţamblac era bulgar din Târnova şi fusese acolo ucenic al vestitului pe vremuri patriarh Evtimie, învăţat teolog şi cunoscător al limbii slave bisericeşti, a cărui faimă trecuse şi peste graniţă, mai ales în ţările româneşti. După căderea Bulgariei în mâinile Turcilor şi moartea patriarhului, Grigore Ţamblac trecu în mai multe ţări, în Serbia, la Constantinopol, până ce patriarhul din acest oraş îl trimise în solie în Moldova în împrejurarea despre care am vorbit. După ce-şi făcu raportul către patriarh pentru recunoaşterea bisericii moldoveneşti, Grigore Ţamblac rămase la curtea lui Alexandru cel Bun, căruia îi putea fi de mare folos. In Moldova biserica se folosea de limba slavonă şi scrierile bisericeşti erau alcătuite după chipul celor bulgăreşti, sârbeşti şi ruseşti. De aceea un om învăţat în aceste limbi şi bun teolog, nu putea fi decât bine venit la curtea dela Suceava şi Alexandru îl numi egumen la mănăstirea Neamţului şi-i dădu titlul de « prezviter al marii biserici a Moldovlahiei ». Incă înainte de venirea lui în Moldova el scrisese în slavă-bisericească mai multe lucrări: Viaţa sfintei Paraschiva, completată după cea scrisă de pa-

www.dacoromanica.ro

triarhul Evtimie, precum şi viaţa unuia dintre despoţii sârbi. La Suceava Grigore Ţamblac ţinu mai multe predici în limba slavonă, limbă care era înţeleasă pe atunci de preoţi şi de boieri. Aceste predici le-a făcut de sigur după îndemnul domnului Moldovei, care voia să pună pe acest om învăţat să dea sfaturi luminate preoţilor şi tuturor credincioşilor din ţara lui, cum să ducă o viaţă evlavioasă şi cum să cinstească pe sfinţi, sărbătorile şi biserica. Predicile lui Grigore Ţamblac în număr de 21 s'au păstrat în multe copii răspândite în ţările slave, mai ales în Rusia. El semnează Grigore călugăr şi prezviter al marei biserici Moldoveneşti sau «igumen al sfântului locaş al Panto-cratorului» şi dă data zilei când au fost ţinute. Toate au subiecte bisericeşti: despre sfintele taine, despre viaţa călugărească, despre iubirea de arginţi, etc., cuprind şi apărarea credinţii ortodoxe împotriva *latinilor*, adică a catolicilor, dar cele mai multe sunt lămuriri cu privire la sărbători şi la praznicile sfinţilor. Stilul lor este umflat cu multe trimiteri şi cugetări luate din Sfânta Scriptură, aşa cum găsim şi în lucrările călugărilor greci dela muntele Athos.

O altă scriere a lui Grigore Ţamblac în vremea cât a stat în Moldova, tot în slavoneşte, este şi viaţa Sfântului Ioan cel Nou, ale cărui moaşte fuseseră aduse de Alexandru cel Bun la Suceava, scriere comandată de domn, despre care va fi vorba mai pe larg în capitolul următor.

www.dacoromanica.ro

După ce stătu câțiva ani în Moldova, Grigore Țamblac trecu în Litvania, unde domnea ca mare cneaz, Vitold, prieten și rudă a lui Alexandru cel Bun. De sigur că după recomandația domnului Moldovei marele cneaz îl primi foarte bine și-i făcu multă cinste. Litvania era o țară locuită mai ales de Ruși-mici sau Ucrainieni ortodoxi, care aveau în fruntea bisericii lor pe mitropolitul dela Kiev. Marele cneaz Vitold însă era catolic și împreună cu vărul său regele Poloniei, Vladislav Iagiello, ar fi vroit să unească pe ortodoxii de sub stăpânirea sa cu biserica papei dela Roma. Pentru a-i îndemna la aceasta avea însă nevoie ca mitropolitul Kievului să se învoiască și găsi ca om potrivit planurilor sale pe Grigore Țamblac. Acesta fu, așa dar, ales mitropolit al Kievului cu sprijinul lui Vitlod și tot odată el primi unirea bisericii ortodoxe pe care o păstorea cu cea catolică. Trebuia însă ca unirea să fie recunoscută într'un sinod al bisericii catolice și ortodoxe, care se și ținu la Constanța, pe malul lacului cu același nume din nordul Elveției, în anii 1415—1418.

Grigore Țamblac fu trimis de Vitold și de regele Vladislav la acel sinod și regele îl recomandă papei ca pe un om învățat cunoscător al limbii slavone și a celei grecești. Dar el nu reprezintă acolo numai mitropolia din Kiev, ci și biserica Moldovei, cu care păstrase legături și după plecarea din țară. Alături de dânsul se ivesc pe acele tărâmuri depărtate de țara noastră și alte solii

www.dacoromanica.ro

românești: o solie din partea domnului Țării Românești, Mircea cel Bătrân, în frunte cu boierul Dragomir, o alta din partea lui Alexandru cel Bun cu doi boieri: Gheorghe Samușin și Stanislav Rotompan. Toți aceștia erau sub conducerea lui Grigore Țamblac și sosiră la sinod împreună cu el. Mai veniseră și soli din orașele moldovenești și muntenești, care erau locuite mai ales de Sași din Ardeal: astfel dela Suceava, Roman, Neamț, Baia, Hârlău, Bârlad, Siret, iar din Țara Românească dela Câmpulung și Argeș.

Grigore Țamblac ținu slujbă la Constanța îmbrăcat în odăjdii ale bisericii răsăritului și fu primit de papă, căruia i se închină, recunoscându-l ca șef al bisericii. Totuși unirea bisericilor nu se putu face, patriarhii din răsărit nu primiră condițiile puse de catolici, iar Grigore Țamblac, blestemat de dânșii, se întoarse în țara lui, unde muri foarte curând. Totuși, acest sinod își are însemnătatea lui pentru istoria noastră, căci e prima adunare internațională, la care au luat parte Românii prin solii lor. Cronicarii de mai târziu au păstrat amintirea acestui lucru și numele lui Grigore Țamblac care e legat de dânsul.

V

SFÂNTUL IOAN DELA SUCEAVA

Sfinții au fost oamenii cei mai vii din Evul Mediu. Credința aprinsă a mulțimilor și evlavia domnitorilor creștini din Europa îi socoteau ca

www.dacoromanica.ro

mijlocitori pentru multele nevoi ce-s pe acest pământ, pe lângă Dumnezeu și Domnul Hristos. Fiecare țară, fiecare oraș mai mare avea pe sfântul său apărător care veghea asupra lui. Racle de aur împodobite cu pietre scumpe, pe lângă care ardeau nestinse lumânări și tămâie, erau adorate de mulțimea credincioșilor plini de nădejde. Noi Românii n'am avut sfinți din neamul nostru în acea vreme, dar am adorat un sfânt străin, a cărui mucenicie s'a petrecut pe pământul nostru: Sfântul Ioan dela Suceava. Aducerea moaștelor acestuia de către Alexandru cel Bun în capitala lui a fost pentru vremea aceea un mare eveniment istoric. Multe veacuri de atunci sfântul Ioan a fost socotit ca apărătorul Moldovei, iar în vremuri grele spre dânsul se îndreptau nădejdile tuturor. Toți povesteau minunile lui și slăveau amintirea domnului care le-a așezat în mitropolia Moldovei.

Sfântul Ioan cel Nou a trăit pe la 1300, era grec de felul lui din Trebizonda, oraș așezat în Asia Mică pe coastele Mării Negre și-și câștiga pâinea ca negustor. Pe vremea aceea negoțul pe această mare era în mâna corăbierilor genovezi, frânci cum le ziceam noi, care veneau cu corăbiile lor cu pânze să încarce vite, miere, sare din țările mărginașe și aveau așezările lor în Crimeea, la Caffa, apoi la Cetatea-Albă, la Chilia și în alte locuri. Pe corabia unui asemenea frânc își ducea Ioan marfa lui din Trebizonda spre Cetatea-Albă. In această cetate, la limanul Nistrului, stăpâneau atunci

www.dacoromanica.ro

Sfântul Ioan cel Nou după o gravură în Cazaniile lui Varlaam (1643).
(In fund e închipuită cetatea Sucevii)

www.dacoromanica.ro

Tătarii păgâni, închinători la stele. Căpitanul corăbiei punându-şi gând rău asupra lui Ioan, spuse cârmuitorului cetăţii că acesta voia să se lapede de credinţa creştină şi să treacă la credinţa lor idolatră. Adus în faţa cârmuitorului cetăţii şi îndemnat să primească noua credinţa, Ioan îi răspunse, după ce luă ajutor dela Dumnezeu prin rugăciune: « Nu sunt ale mele graiurile cele despre lepădarea de Cristosul meu... Nici să dea domnul meu Isus Cristos ca să-mi vie vreodată aceasta în minte ». Indrăzni chiar să îndemne pe păgân să se lepede de credinţele lui cele deşarte. Atunci, « acel pestriţ de răutate », cum zice Grigore Ţamblac în vieaţa Sfântului Ioan, porunci ca prin chinuri să fie silit să mărturisească crezul păgânesc: bătaie cu toiege noduroase, temniţă şi altele. L-au legat apoi de coada unui cal nărăvaş pe care-l puseră să alerge pe străzile oraşului şi în sfârşit i-au tăiat capul cu sabia: « Iară în noaptea aceea s'au arătat lumini de foc arzând deasupra trupului mucenicului şi oarecare trei bărbaţi cu chip de lumină, rostind nişte cuvinte sfinte şi un stâlp de foc s'a întărit din cer de-asupra trupului sfântului ». Biserica ortodoxă din Cetatea-Albă primi moaştele lui şi le ţinu multă vreme, până ce Alexandru cel Bun, care avea acum sub stăpânirea sa oraşul află de minunile ce se arătau la mormântul sfântului: semne cereşti şi vindecări. El era, cum spune vieaţa sfântului, « un bărbat înfrumuseţat şi cu alte bunătăţi dar şi iu-

www.dacoromanica.ro

bitor de mucenici ». De aceea domnul trimite pe un boier cu oaste să aducă moaștele la Suceava, unde « îl întâmpină cu toți cei mai mari ai săi și cu foarte mult popor din oamenii lui Dumnezeu, încă și cu arheirei și cu tot clerul bisericesc, cu făclii și cu tămâie și cu miruri bine mirositoare ». Alexandru se aruncă la pământ în fața raclei, « cuprinde mult pătimitorul acela trup, atinge ochii și buzele sale de mâinile aceluia, varsă lacrimi de bucurie destule, îl pune ca apărător al țării sale și îl așează în cinste în prea sfânta mitropolie, în luminata sa cetate Suceava, unde era scaunul său ».

In raclă de argint, cu scene din vieața sfântului în relief pe pereții ei, stă și azi Sfântul Ioan din Suceava, apărătorul Moldovei, adus de evlaviosul domn Alexandru cel Bun.

VI

CULTURA SLAVONĂ ȘI ARTA BISERICEASCĂ

Toată această cultură bisericească, așa de mult prețuită de Alexandru cel Bun, era o cultură străină: slavonă. Incă din veacurile al X-lea sau al XI-lea, în urma creștinării Slavilor și traducerii cărților bisericești în limba lor, a pătruns în biserica românească din nordul Dunării liturghia slavonă. Toate cărțile bisericești, precum și hrisoavele domnești erau scrise la noi, în vechime, în limba slavă.

www.dacoromanica.ro

Această limbă era de fapt o limbă literară, limba veche bulgară, în care s'au tradus mai întâi cărţile bisericeşti din greceşte, limbă în care, după ştiinţa şi neamul scriitorilor de manuscrise, se vădeau şi influenţe ale limbilor slave vii: bulgara, sârba şi rusa (limba Ruşilor Albi, care era oficială în Litvania). Aceasta din urmă se vedea, firește, mai mult în Moldova, vecină şi în legătură strânsă cu Litvania.

Intemeierea mănăstirilor, atât în Ţara Românească cât şi în Moldova, de către călugării veniţi dela Slavii din sudul Dunării, sau de către ucenicii lor, a întărit literatura slavă în biserică şi de aci în toată viaţa culturală a ţării. Boierii şi preoţii cari învăţau la mănăstire, singura şcoală pe vremea aceea, înţelegeau şi vorbeau limba slavă. Am văzut că Alexandru cel Bun adusese pe Grigore Ţamblac la Suceava să ţie predici la curte în slavonește şi de sigur că acest învăţat egumen a întărit încă prin scrierile şi învăţăturile lui cultura slavă în Moldova.

Din vremea lui Alexandru cel Bun s'au păstrat câteva scrieri în slavonește din mănăstiri, cele mai multe dela mănăstirea Neamţului, apoi dela Bistriţa, dar toate aceste scrieri sunt copii după lucrări originale, şi anume copii după scrieri de ale Slavilor de sud: Bulgari şi Sârbi. Insăşi aceste scrieri nu erau decât tălmăciri după cele grecești-bizantine. Cuprinsul lor era mai ales bisericesc: cărţi de liturghie, predici, vieţi de sfinţi, sau juridice:

www.dacoromanica.ro

buesc scrise numele în pomelnic, urmează numele domnilor Moldovei cu soţiile şi cu toţi copiii lor, ce trebuiau apoi să fie completate de călugări în cursul veacurilor cu ceilalţi domni ce vor urma şi cu familiile lor, formând astfel cea mai veche listă a domnilor din ţara Moldovei. Pe temeiul acestor însemnări din pomelnice s'au scris mai târziu cele mai vechi cronici ale domnilor moldoveni.

Dintre cărturarii cunoscători ai limbii slavone dela mănăstiri alegea domnul pe diaci sau pe grămătici care scriau hrisoavele şi alte acte din cancelaria domnească. Hrisoavele, adică privilegiile emanate dela domn, erau în vremea lui Alexandru cel Bun scrise pe pergament, piele de viţel, începeau cu titlul domnului şi cu motivul pentru care se dă hrisovul, apoi se puneau numele tuturor boierilor din sfatul domnesc ca martori şi la urmă blestemul grozav pentru acei cari ar cuteza în viitor să calce această hotărîre. De hrisov era atârnată cu sfoară de mătase pecetia domnească, aplicată pe un bulgăre mare de ceară roşie. In vremea de care ne ocupăm, hrisoavele ajung la o formulare tipică, neschimbată, luată în parte după hrisoavele principilor litvani, în parte după acelea ale domnilor din Ţara Românească. Cunoaştem şi numele unora dintre scriitorii de hrisoave ai lui Alexandru cel Bun; ei poartă nume româneşti, deci nu sunt veniţi din ţări străine: Mihail Oţel, Radu, Oancea, Onţa, Neagoe. Aceşti grămătici

www.dacoromanica.ro

erau sub cârmuirea marelui logofăt, care ţinea pecetia domnească şi era şeful cancelariei. Se întâmpla ca fiul unui diac să ajungă logofăt, ca Isaia fiul lui Grăd, diacul dela începutul domniei lui Alexandru cel Bun, precum dimpotrivă Ivaşcu, fiul logofătului Bratei din aceeaşi vreme, fu pus de tatăl său diac în cancelarie, iar Neagoe diacul ajunge el însuşi logofăt. Unii dintre diaci erau răsplătiţi de către domn pentru slujba lor, ca de pildă Radu pisarul, căruia Alexandru îi dă hrisov pentru două sate. Era şi un diac deosebit al doamnei; în vremea aceea e pomenit în această funcţie diacul Ghedeon.

Alături de ştiinţa de carte slavonă în legătură cu bisericile şi mănăstirile dela noi s'a desvoltat şi o artă a arhitecturii şi a picturii bisericeşti. Arta aceasta la toate popoarele ortodoxe e înrâurită de cea bizantină, care a dat cele mai desăvârşite clădiri în stilul numit bizantin, ce se deosebeşte prin planul în chip de cruce, biserica acoperită cu boltă, iar pictura în frescă stilizată în chip ornamental, a cărei valoare stă mai ales în aşezarea meşteşugită a armoniei colorilor, a draperiilor şi a grupării personajelor.

Dar în biserica moldovenească au venit şi înrâuriri din arta apuseană romană (la Rădăuţi, biserică ridicată, probabil, de însuşi Bogdan întemeietorul) şi gotică: prin ferestrele lungi, contrafonturi de piatră, chenarele uşilor şi ferestrelor, din cauza legăturilor cu Polonia.

www.dacoromanica.ro

Dintre bisericile ridicate în vremea lui Alexandru cel Bun n'a rămas niciuna întreagă până azi: Moldoviţa veche a fost dărâmată prin surparea unui munte; Neamţul, a fost cu totul refăcut de Ştefan cel Mare, iar Bistriţa şi mai târziu. Mirăuţii dela Suceava şi alte biserici de oraşe au fost de asemenea prefăcute din temelii în vremuri mai noi, aşa că nu ştim nici măcar cum era planul unei biserici în vremea acestui evlavios domnitor.

Atâta putem şti, că el a adus meşteri din Polonia, ceea ce arată că încă din vremea lui vor fi fost influenţele gotice, care apar în floare la bisericile lui Ştefan cel Mare

In ceeace priveşte pe zugravi, ei nu erau aduşi de peste graniţă, căci încă din domnia lui Alexandru cel Bun avem zugravi din ţară. Dintr'un hrisov al acestui domn se vede cum el dăruieşte zugravilor Nichita şi Dobre două sate, Crainiceşti şi Leucuşeşti. Pentru aceste două sate, zice hrisovul domnesc, «ei ne vor zugrăvi două biserici, una în târgul Romanului şi alta care va fi voia noastră, pe lângă bisericile dela Rădăuţi sau o casă sau un pridvor ». Se vede de aci că meşterii zugravi erau întrebuinţaţi nu numai în pictura bisericească dar şi pentru împodobirea pereţilor caselor domneşti. Alt hrisov al aceluiaşi domn dă lui Ştefan zugravul, pentru slujba sa credincioasă faţă de dânsul, patru sate în ţara Moldovei.

In mănăstiri se ţeseau broderii cu fir de aur pe stofe scumpe de brocart, aduse din Apus şi aceste

www.dacoromanica.ro

broderii sunt și ele o podoabă a vechii noastre arte bisericești. Din fericire ni s'a păstrat din vremea lui Alexandru cel Bun o asemenea broderie de mare preț. Ea se află acum în Rusia; este un *patrafir* care poartă la cele două capete ale lui, brodate în fir, chipul domnului și al soției sale, Marina. Inscripțiile sunt și ele brodate în limba grecească: « Io Alexandru Voevoda, autocrat al întregii Moldovlahii și al părților dela mare », și « Marina, autocrată a întregii Moldovlahii și al părților dela mare ». Chipul lui Alexandru cel Bun îl arată cu părul negru, cu cârlionți, mustăți în jos și o barbă ascuțită. El este îmbrăcat în haine lungi de stofă grea, care îi cad până la picioare. In cap nu poartă coroană, ci o pălărie de pâslă cu marginile ridicate. Doamna are însă coroană, o haină lungă până la pământ și alta mai scurtă deasupra, aceasta din urmă tivită pe margini cu blană albă.

Alte obiecte de artă bisericească din vremea lui Alexandru cel Bun n'au rămas până în zilele noastre, din pricina vremurilor grele și jafuri de tot felul cu care au fost bătute locașurile noastre sfinte. Numai la mănăstirea Neamțului se păstrează o icoană făcătoare de minuni, care după legendă a fost dăruită lui Alexandru și soției sale de către împăratul grec dela Bizanț, Ioan VIII Paleolog, în trecerea sa prin Moldova la anul 1424. Dacă icoana este în adevăr din acea vreme, ea a fost însă cu totul refăcută în vremuri mai noi. Este însă un lucru sigur că acel împărat a trecut prin Mol-

www.dacoromanica.ro

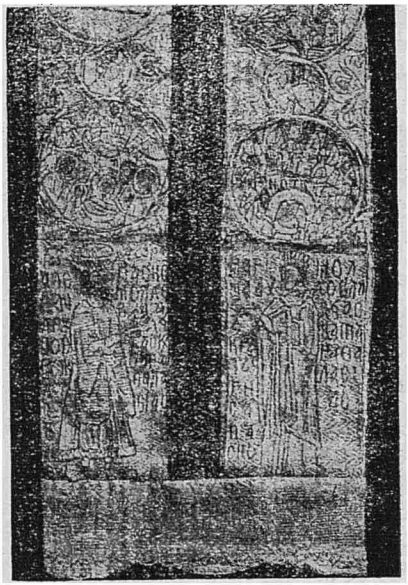

Patrafirul lui Alexandru cel Bun şi al doamnei Marina

www.dacoromanica.ro

dova la întoarcerea sa dintr'o călătorie în Apus și că s'a îmbarcat apoi la Chilia pe o corabie grecească, ce l-a dus de acolo pe mare la Constantinopol. O legendă s'a alcătuit mai târziu în legătură cu această călătorie: Se spune că împăratul fu foarte bine primit de către Alexandru cel Bun, care i-a ieșit în cale și l-a călăuzit prin țară. Împăratul văzând o țară bine așezată și drept credincioasă, l-a întrebat pe domn, cine stăpânește peste țară și atunci Alexandru îi răspunse cu mândrie că e singur stăpânitor, că ține țara numai cu sabia lui. Răspunsul domnului plăcu împăratului, care la întoarcerea sa la scaun, îi trimise multe daruri, acordă mitropolitului Moldovei unele prerogative deosebite și cu acest prilej trimise și icoana făcătoare de minuni dela Neamț, despre care am pomenit.

VII

SATE ȘI TÂRGURI, BOIERI ȘI ȚĂRANI

Meritul cel mare al lui Alexandru cel Bun a fost că sub scutul său s'a așezat țara. Trecuseră cincizeci de ani dela descălecare și în multe locuri populația era încă rară și neașezată, deși multe sate și târguri erau mai vechi decât întemeierea Moldovei.

Târgurile erau puține și locuite mai mult de străini: Armeni, Nemți din Polonia sau din Ardeal (Sași). Unele târguri aveau cetăți, dar lanțul de

www.dacoromanica.ro

cetăți ce înconjura Moldova de mai târziu este fapta lui Ștefan cel Mare. Sub Alexandru avem cetăți numai la Suceava, Neamț, Țețina (lângă Cernăuți), Hotin și Cetatea-Albă. In târguri stăteau vornicii domnului, ca de pildă la Roman, oraș întemeiat de Roman, tatăl lui Alexandru și unde se odihneau în biserică oasele doamnei Anastasia, mama acestuia și soția lui Roman. Vămile plătite de negustori la târguri erau și ele ale domnului, când nu erau dăruite mănăstirilor, ca de pildă a Bârladului, dăruită Moldoviței. Tot ale domnului erau morile din târguri, cele mai vestite fiind cele dela Baia.

Dar viața țării era aiurea; boierii proprietari și țăranii supuși locuiau în sate. Numele acestor boieri din vremea lui Alexandru Vodă sunt adesea streine: nume ungurești, ca Tamaș, Dienis (Dionisie) sau slave, Cupcici, însă e vorba de înrâurirea modei, căci ei erau probabil tot Români. Alții poartă nume românești, ca Jumătate și Limbă dulce. Mulți erau, încă din acea vreme depărtată, stăpâni peste mai multe sate, avem de pe atunci adevărați latifundiari, ca Vană vornicul, care avea zece sate, Vlad Adiș cu 14 sate și Cupcici cu 20 de sate toate în partea de nord a Moldovei și în Bucovina de azi. Unul din aceste sate era de obicei satul de baștină al boierului, « unde e curtea lui », celelalte ocârmuite de unul sau doi juzi, cnezi sau vătămani, cari erau adesea și acei ce aduceau pe locuitori în sat, întemeindu-l. Multe

www.dacoromanica.ro

din satele vechi ale Moldovei au fost descălecate (întemeiate) în vremea lui Alexandru și poartă numele boierilor de atunci: Cupca dela Cupcici, Plotunești al boierului Plotun (Cerbul), satul *Filosofi* poartă numele bioerului Moișă Filosoful, poreclit așa pentrucă era socotit drept cărturar.

Aceste întemeieri de sate, care însemnau așezare de locuitori, erau ajutate de către domn; el întărește proprietatea veche prin hrisoave cu pecetie domnească și dă *locuri pustii* boierilor ca să-și așeze sate. Locurile pustii erau socotite ca proprietate domnească, adică locuri unde nu erau sate și locuințe și unde domnul putea să așeze pe cineva ca să desțelinească pământul, făcându-l bun de arătură. In multe locuri ale țării în vremea lui Alexandru a pătruns pentru prima oară plugul în pământ. Din hrisoavele de danie ale acestui domn se vede că cele mai multe din *locurile pustii* erau pe atunci peste Prut în Basarabia de azi, dar se aflau unele și în ținuturile Neamțului și a Dorohoiului. Astfel vedem, de pildă, cum domnul dă lui Vlad Dolhici un loc pustiu, ale cărui hotare vor fi «cât va putea apuca să stăpânească îndestul un sat». In hrisoavele de danie și întăritură se arătau hotarele satelor, care erau de obicei movile (movilă săpată), stejari îmbinați, isvoare și alte semne naturale.

In părțile de sub munte era populația mai deasă și satele mai vechi. Astfel întâlnim în vremea lui Alexandru cel Bun în județele Bacăului și

www.dacoromanica.ro

Neamțului de azi un întins ținut sub munte cu multe sate vechi, numit *Câmpul lui Dragoș*, poate o urmă a unui vechi cnezat dinaintea întemeierii țării. Boierii cu sate așezate aveau la curtea lor robi țigani și tătari în *sălașe*.

Deși, cum am spus, mai ales în unele părți ale țării, se vede bine că sub Alexandru Vodă erau așezări străvechi și sate dese, totuși în alte părți populația era mai rară și tocmai în domnia aceasta mai lungă luăm parte, cetind mărturiile vremii, la o adevărată descălecare, prin desțelenirea locurilor pustii și fundarea unor sate noui. Intemeierea țării nu s'a făcut așa cum povestesc legendele, dintr'o dată, prin coborîrea vânătorilor din Maramureș după un zimbru, ci prin lupta lungă de veacuri de sădire a satelor și a ogoarelor pe acest pământ. In acest chip de a privi lucrurile, Alexandru cel Bun, este, alături de Ștefan cel Mare, cel mai însemnat dintre întemeietorii Moldovei, căci sub el omul a pus stăpânire în cele mai multe locuri pe pământ și s'a așezat pe veci în aceste părți.

Munca harnică de așezare a țării era cârmuită de domn cu sfatul domnesc dela Suceava. In sfatul domnesc intrau numai boieri, adică proprietari de pământ. La începutul domniei lui Alexandru găsim în fruntea sfatului pe boierul Dragoș viteazul. Viteazul era un fel de titlu de noblețe a boierilor militari care se regăsește la mai multe popoare slave și în vremea de care ne ocupăm

www.dacoromanica.ro

mai găsim pe lângă Dragoș și pe un Ianăș viteazul. Peste câțiva ani, însă, Dragoș e înlocuit în fruntea sfatului cu boierul Stanislav Rotompan, acel care a fost trimis ca sol la sinodul dela Constanța și dela care a rămas până azi în Moldova satul Rotopănești în județul Baia (odinioară numit Suceava). In sfârșit de pe la 1415 și până la sfârșitul domniei lui Alexandru găsim în fruntea divanului pe boierul Mihail dela Dorohoi, și acesta un mare latifundiar. Cei mai mulți dintre acești boieri nu poartă titlul dregătoriei lor și se numesc *pani*, după obiceiul polonez. Deși cronicile de mai târziu spun că toate dregătoriile din sfatul domnesc a fost înființate de Alexandru cel Bun, ele sunt însă mai vechi decât domnia acestuia. De fapt, organizarea dregătoriilor nu este datorită poruncii și chibzuirei unui singur domnitor, ci s'a născut încetul cu încetul, în legătură cu nevoile țării.

In vremea lui Alexandru avem un logofăt, cârmuitorul cancelariei, care ține pecetia, vornicul domnesc și vornicii de târguri, conducători militari ai curții, postelnicul sau mareșalul curții, stolnicul, care avea grijă de masa domnului, vistiernicul care ținea socotelile veniturilor și cheltuielilor, ceașnicul care turna la masă vin domnului în ceașcă; era și un ceașnic deosebit al doamnei. Alte dregătorii s'au întemeiat mai târziu, întregind așezarea țării de sub Alexandru cel Bun.

www.dacoromanica.ro

VIII

NEGOȚUL

Negoțul țării Moldovei era pe vremea lui Alexandru cel Bun bogat și căutat, căci prin țară trecea drumul care lega porturile dela Dunăre și Marea Neagră: Chilia și Cetatea-Albă, unde veneau corăbiile italiene, cu țările din nordul Europei și în primul rând cu Polonia, unde cel mai însemnat oraș comercial era Liovul sau Lembergul. Cel dintâi tratat de comerț al Moldovei, sau mai bine zis privilegiu de comerț, căci domnul binevoia să-l acorde negustorilor, este datorit lui Alexandru și e dat orașului Liov la 8 Octomvrie 1408.

Din acest tratat de comerț se vede că vama cea mai însemnată era la Suceava, vama cea mare, când se vindea marfa, vama cea mică pentru transit. Alte vămi erau la Iași, la Cetatea-Albă, la Tighina, pe cele două drumuri spre răsărit, unul, drumul spre mare zis «drumul moldovenesc», celălalt peste Nistru zis «drumul tătăresc». Ele se despărțeau la Iași. Drumul spre Țara Românească avea vamă la Bacău, iar către Brăila la Bârlad.

Spre Ardeal erau două drumuri: unul la Nord care trecea spre cetatea negustorilor sași, Bistrița, cu vamă la Baia și la Moldovița, altul la Sud prin valea Trotușului spre Brașov, cu vamă la Târgul Trotuș. Spre Polonia erau vămi la Dorohoi și Cernăuți.

www.dacoromanica.ro

In ceeace privește mărfurile care erau trecute prin aceste vămi, aflăm tot din privilegiul lui Alexandru cel Bun că din Liov se aducea în Moldova în special postav, care era fabricat în Germania și în Flandra. Din Moldova cumpărau Liovenii mai ales vite cornute, porci și cai, apoi piei de vulpi, veveriţe, oi, lână; oprită era însă scoaterea din ţară a argintului, a pieilor scumpe de jderi, a cerii de albine și a « cailor buni de ţară », rezervaţi pentru oaste.

Pe lângă acestea se aducea de către negustorii din Liov și marfă de peste graniţă: din Ţara Românească peşte sărat dela Brăila și lână, dar mai ales marfa zisă *tătărească* pentrucă centrul de desfacere era la Caffa în Crimeia, unde însă o vindeau Genovezii. Această marfă cuprindea produse exotice: mătase, piper, camhă (mătase turcească), telunci (podoabe de mătase pentru șeaua calului), tămâie, vin grecesc.

Asemenea mărfuri se puteau găsi pe atunci și în iarmaroacele târgurilor moldovenești.

Pe lângă vamă negustorii mai plăteau și pentru straja care însoţea carele lor pe drumurile mai rele de dincolo de Prut, aveau însă dreptul să vândă și să cumpere în târgurile moldovenești, dar trebuiau să ia ca dovadă pentru marfa cumpărată o adeverinţă cu pecetie dela vameșul târgului. In Suceava Liovenii aveau și o casă a lor specială, « fondacco », cum se zicea în Evul Mediu, în care aveau dreptul să locuiască, însă nu le era

www.dacoromanica.ro

îngăduit să deschidă acolo cârciumă, sau să vândă bere, carne sau altceva.

Acesta este aşezământul comercial al lui Alexandru cel Bun cu Liovul, care s'a păstrat cu mici schimbări de către urmaşii lui un veac şi mai bine şi a fost temelia înfloririi negoţului moldovenesc vechiu.

Drepturile date de domnul Moldovei acestor negustori au trezit firește invidia altor orașe. Liovenii aveau pretenţia să aibă un fel de monopol al negoţului cu Moldova, opreau mărfurile celorlalţi negustori din alte orașe să treacă înainte şi-i sileau să le desfacă în târgul lor. Pentru dreptul de a face negoţ cu Moldova s'a urmat pe acea vreme un lung proces între orașele poloneze Liov şi Cracovia, capitala regatului, până ce la 1403 şi apoi la 1406 regele Vladislav a îngăduit şi negustorilor din capitală să meargă în ţara lui Alexandru Vodă.

In registrele de socoteli ale oraşului Liov negustorii cari veneau din Moldova şi cari mergeau într'acolo se întâlnesc încă sub Muşatinii dinaintea lui Alexandru cel Bun. In vremea acestui din urmă domn se întâlnesc mereu soli de ai negustorilor trimişi la curtea domnului, se ivesc chestiuni de datorii, ca ale lui Petru cel Mic dela Baia şi Vlad Moldoveanul rămaşi datori pentru mărfuri la Liov. Armeni din Liov, de pildă Clemente Cadan, veneau în Moldova să cumpere şi să vândă, iar Nemţii din târgul Siretului, Somerstein şi

www.dacoromanica.ro

Ioan Kempe, precum și Ioan Moldoveanul, blănar de meserie, primeau în acea vreme drepturi de cetățeni ai târgului Liov. Negustorii din Liov aveau grijă să întreție cu daruri bunăvoința domnului Moldovei: astfel la 1419 ei trimet doamnei un dar de postavuri englezești prin Ioan tălmaciul orașului.

Tot la Liov își comanda Alexandru armele mai alese pentru oștire. La 1408 fabricantul de arcuri din Liov, Haberman lucrează patru baliste (arcuri cu vârtej sau arbalete) pentru Alexandru-Vodă, una pentru boierul Mihail dela Dorohoi și alta pentru vornicul dela Baia.

Negustorii cari făceau acest întins negoț între Liov și Moldova erau mai ales Armeni; o colonie a lor importantă se afla la Liov, iar altele în Nordul Moldovei la Suceava și Siret mai ales. Incă dela începutul domniei sale, la 1401, Alexandru Vodă dă un hrisov pentru Armenii din Moldova, recunoscând dreptul de păstorire asupra lor episcopului Ioán cu scaunul la Suceava, care fusese recomandat pentru această demnitate de Antonie catolicosul (șeful bisericii armene) din Constantinopol și de Vitold marele cneaz al Litvaniei.

De asemenea umblau cu mărfuri între Moldova și Liov mulți Nemți. Nemții alcătuiau cea mai mare parte a populației Liovului și colonizaseră multe orașe din Moldova, în special Baia, sau « Cetatea Moldovei ». Intre Nemții din Moldova și cei din Polonia erau strânse legături

www.dacoromanica.ro

astfel se pomeneşte cum la 1433 nişte vieri nemţi din Moldova vin la Liov şi sădesc acolo o vie, care, cu toată clima neprielnică, a ţinut două veacuri, pe când azi în acele părţi nu mai sunt vii şi Polonii sunt siliţi să cumpere vin de peste graniţă. Un caz şi mai deosebit, care arată aceste legături strânse este testamentul negustorului neamţ din Baia, Niclos Hecht în 1421, pe care judele (graf) şi juraţii oraşului îl comunică celor din Liov în nemţeşte. Testamentul, scris în faţa martorilor Iust şi Martin croitorul din Baia, arată că toată averea sa o lasă oraşului Liov pentru bisericile de acolo. E drept că această avere era alcătuită din datorii, pe cari urma să le plătească lui Hecht, negustorul din Liov, Wittram. Nemţii din Moldova se întâlnesc în această vreme chiar ca elevi ai Universităţii din Cracovia, unde făceau studii în limba latină.

Câţiva Moldoveni se întâlnesc printre streini, unii la Liov, câţiva chiar la Cracovia, unde găsim în registrele oraşului trecuţi cu dreptul de cetăţenie în vremea lui Alexandru cel Bun pe Nicolae Moldoveanul, Petre Moldoveanul, Petre juratul dela Neamţ în Moldova şi chiar pe Petru Pomalubogat (Pe malul bogat!).

In mai mică măsură făcea Moldova negoţ în acea vreme cu Ardealul, mai ales cu oraşele săseşti, Bistriţa şi Braşov, tot prin legături între negustorii nemţi. Astfel la 1404 Ulrich pârgarul şi Giurgiu vistiernicul din Suceava scria nemţeşte către Fa-

www.dacoromanica.ro

bian judeţul Bistriţei, amintindu-i că negustorii din acel oraş, între cari şi un armurier le-au rămas lor datori cu sume mari de bani.

La Cetatea-Albă şi la Chilia veneau negustori italieni, mai ales Veneţieni şi Genovezi, aducând pe corăbii mărfuri exotice din Orient. Ei se aşezau în târgurile moldoveneşti şi de acolo treceau în Polonia. Italienii erau pe vremea aceia capitaliştii Europei: închiriau vămile şi salinele regale din Polonia şi făceau negoţul cel mare. In Moldova în veacul XV circula monetă italienească pe lângă cea domnească, zloţii tătăreşti (din Caffa) erau în realitate genovezi, iar cei *venetici*, veneţieni. Dela Veneţienii comercianţi a rămas în limba română cuvântul *venetic*, cu sens prejorativ de străin exploatator. In vremea lui Alexandru şi a fiilor săi găsim în Moldova negustori de aceştia care purtau nume ca, de San Romolo, Giuliano de Valetaris, Ainolfo de Tedaldis din Veneţia, Pietro de Messopero, care se intitulează «moştenitor al cetăţii Licostomo (Chilia) şi consul al Frâncilor (Italienilor)».

Aceasta se explică prin faptul că Moldova era pe vremea aceia pe unul din drumurile mari de negoţ ale Europei, ceeace-i aducea bogăţie şi putere. Numai mai târziu, după marile descoperiri geografice, drumurile de negoţ se depărtară de locurile noastre şi comercianţii apucară alte căi.

Chiar un francez s'a încumetat să treacă sub Alexandru cel Bun pe drumul moldovenesc şi ne-a lăsat în franţuzeşte o descriere a călătoriei

www.dacoromanica.ro

sale: Il chema Guillebert de Lannoy și era cavaler și sol al regelui Franței Carol V. In Moldova veni din Litvania la anul 1421. Insoțit de călăuze, el spune că «am trecut prin mari pustietăți până am găsit pe Alexandru Vodă domnul Moldovei la un sat al său numit Cozial» (azi dispărut, era probabil în Basarabia). Alexandru îl îndemnă să nu treacă în Turcia peste Dunăre, căci va da de turburări și de aceia solul se îndreaptă spre Cetatea-Albă cu un cal dat de domn, strajă, tălmaci și călăuze. Trecând iar prin pustietăți mari ajunge la Cetatea-Albă, «unde locuesc Genovezi, Români și Armeni». El văzu cum cu ajutorul lui Vitold se clădește castelul cel mare al cetății, pentru care lucrare se întrebuințau 3000 de care. La intrarea în cetate, solului i se întâmplă ceva neplăcut: fu atacat de hoți care-l desbrăcară și-l bătură, lăsându-l numai în cămașe, legându-l de un copac pe malul Nistrului, după ce-i luaseră toate ale lui. Abia dimineața, după ce petrecuse noaptea legat de copac, izbuti să intre, așa cum era, în târg. Dar țara lui Alexandru Vodă nu era sat fără câini, îndată străjile domnești prinseră pe hoți și-i aduseră cu știreangul de gât în fața solului păgubaș, întrebându-l dacă-i este voia a-i omorî. Solul se mulțumi să-și recapete banii și îi iertă pe hoți, iar apoi porni mai departe peste Nistru spre Crimeia. Precum se vede, drumurile nu erau tocmai sigure pe atunci pentru negustori și călători, dar paza domnească era bună.

www.dacoromanica.ro

IX

LEGĂTURI CU POLONIA. STĂPÂNIREA POCUȚIEI

După obiceiul medieval Alexandru jură și el credință, ca și înaintașii săi, regelui Vladislav al Poloniei. Legătura între vasal și suzeran era o legătură personală, un omagiu, adică așezarea cuiva sub protecția altuia mai mare și de aceea trebuia înnoit fie la schimbarea în scaun a suzeranului, fie a vasalului. Unchiul lui Alexandru, Petre Mușatin, fusese cel dintâi care primise suzeranitatea regelui Poloniei la 1387, pentrucă avea nevoie de un protector împotriva amenințărilor ungurești. Pe de altă parte, regele Poloniei înțelegea prin această legătură să-și asigure pentru țara lui eșirea la mare pe drumul moldovenesc, pe care se scurgeau bogățiile regatului său.

Actul fusese înnoit de urmașii lui Petre, Roman și Ștefan și de boierii lor. Alexandru cel Bun urmă și el pilda lor și trimite din Suceava actul său de închinare la 12 Mart 1402 prin boierul Costea. După regula feudală admisă atunci în tot Apusul, Alexandru făgăduește suzeranului său ajutor (în război) și sfat, adică participarea la sfatul regal, ceeace credem că era în cazul Moldovei o simplă formă. Din pricini necunoscute Alexandru mai adaugă la îndatoririle Moldovei față de Polonia, mai multe decât erau în legăturile cele dintâi ale lui Petre Mușatin, căci acesta făgăduise

www.dacoromanica.ro

ajutor cu oaste numai până la Cracovia, iar mai departe spre Nord să nu meargă Moldovenii, din pricina depărtării. Alexandru, dimpotrivă, spune că-l va ajuta pe Vladislav «împotriva oricărui dușman al său, neexceptând niciodată pe nimeni», ceeace a și făcut, trimițând oștile sale și în Prusia, aproape de Marea Baltică. Solul moldovean cu actul de închinare găsi pe Vladislav la Szekarzew, dar procedura omagiului nu era împlinită prin aceasta, căci trebuia o închinare personală. De aceea în 1404 Alexandru trecu granița cu toți boierii săi în cetatea Cameniței în fața Hotinului, și în fața regelui Poloniei sărută crucea, legându-se «prietenilor noștri buni și cu sfat și cu bun gând și de a noastră bună voie, nesiliți de nimene, luminatului și mărețului și marelui Vladislav»; legătură care fu înnoită apoi la Liov în 1407, unde iarăși se prezintă Alexandru personal cu boierii săi în fața regelui Vladislav.

In sfârșit în 1411, când legăturile dintre Polonia și Ungaria se înrăutățiseră, actele de vasalitate ale lui Alexandru față de regele Vladislav fură completate printr'o alianță împotriva Ungurilor și a regelui lor, Sigismund. Domnul Moldovei era la Roman, când iscăli această alianță în care sta scris: «Dacă cumva craiul unguresc ar porni împotriva domnitorului nostru, craiul Poloniei, Dumnezeu să-l păzească de aceasta, atunci și noi vom porni împotriva țării sale, a craiului unguresc, cu ajutorul lui Dumnezeu și vom face cum vom

www.dacoromanica.ro

putea mai bine, lucrând pentru domnitorul nostru, craiul Poloniei. Iar dacă ar porni craiul unguresc asupra mea, a lui Alexandru-Voevod și asupra țării mele moldovenești, atunci domnitorul nostru, craiul Poloniei, ne va apăra și va porni împotriva țării ungurești și va face cât va putea mai mult ca un domnitor al nostru ».

Odată cu alianța și supunerea Moldovei față de Polonia, se întâmplă și alianța (fără vasalitate) a lui Mircea, domnul Țării Românești, cu regele Poloniei. Această legătură a lui Mircea se datorește, de sigur, mijlocirii domnului Moldovei care se afla în prietenie cu vecinul său dela sud. Și alianța lui Mircea cu Polonia e de altfel datorită primejdiei ungurești, de care se fereau țările române, cerând sprijinul regelui leșesc.

Pe lângă închinarea ca vasal, mai era și o altă legătură care unea Moldova de Polonia, o veche datorie bănească. Petre Mușatin cu prilejul încheierii actelor de supunere, împrumutase o sumă de bani regelui Vladislav, trei mii de ruble de argint, sumă foarte mare pentru vremea aceea. Era însă obiceiul pe atunci ca domnitorii să amaneteze pentru datoriile lor părți și provincii ale țării, socotite ca bunuri particulare: astfel același rege al Poloniei, Vladislav, amanetase Podolia nobilului Spytko de Melstyn și « țara Dobrzynska » cavalerilor Teutoni. Domnului Moldovei îi amanetă Pocuția, regiune locuită mai ales de Ruteni, care se întindea dincolo de Ceremuș, iar la Nord

www.dacoromanica.ro

până la Nistru, cu orașele Colomea și Sniatyn. Deși suma nu fu restituită de rege, Pocuția nu rămase Moldovei, căci din pricina luptelor pentru scaunul domnesc, Ștefan I renunță printr'un act solemn la această provincie, făgăduind regelui polon că nu va mai aminti de dânsa. Totuși, când se urcă în scaun Alexandru, el ridică pretenții asupra Pocuției și dela începutul domniei sale îl găsim în posesia ei. La 1404 avea în Pocuția la Sniatyn moșie boierul moldovean Mihail logofătul, iar peste câțiva ani întâlnim în acest oraș un bâlci moldovenesc, la care veneau și negustorii din Liov.

Pentru a relua țara pierdută, Vladislav se hotărî să plătească datoria și astfel din cele trei mii de ruble el împlini la 1411 două mii, rămânând dator încă o mie, pentru care dădu lui Alexandru Vodă o dovadă, în care acesta e numit « prietenul nostru ». Suma rămasă trebuia împlinită de rege « pe credința noastră, fără nicio amânare » în doi ani. Dacă nu, îi va recunoaște stăpânirea asupra Pocuției cu cetățile Sniatyn și Colomea, « până ce noi sau copiii noștri vom plăti aceste o mie de ruble de argint frâncesc (genovez) ». In privința modalităților de plată se prevedeau următoarele condițiuni: « Dacă cumva nu va fi argint frâncesc, atunci să le dăm ruble litvane sau argint curat. Iar de nu va fi argint curat, să plătim atunci cu groși, după cum va umbla argintul frâncesc ».

Datoria nu fu plătită niciodată și Pocuția ră-

www.dacoromanica.ro

mase în stăpânirea Moldovenilor până la sfârșitul domniei lui Alexandru cel Bun, dar fu pierdută din nou de către urmașii lui. Ćearta ce se deschidea între Moldova și Polonia pentru această provincie, trebuia să fie nenorocită pentru viitorul celor două țări, slăbindu-le prin lupte ce ținură aproape două veacuri și întărind în schimb puterea turcească.

X

RINGALA ȘI CATOLICISMUL IN MOLDOVA

Legăturile strânse între Moldova și Polonia în vremea lui Alexandru cel Bun se completară și printr'o căsătorie domnească. După moartea primei sale soții, doamna Ana, Alexandru se căsători a doua oară cu Ringala (numită și Ringaila) sora lui Vitold marele cneaz al Litvaniei, și vară primară cu regele Poloniei, Vladislav Iagiello.

Urcarea acestei prințese de neam regal pe tronul Moldovei la anul 1415 dădea o nouă strălucire curții lui Alexandru. Nu e vorbă, doamna cea nouă nu mai era prea tânără, încă din 1392 fusese căsătorită cu Henric de Mazovia și acum era văduvă. Unirea lor însă nu fu fericită. Ringala, ca și fratele și vărul ei, fusese păgână și se botezase odată cu poporul litvan, cu prilejul unirii cu Polonia. Ea căpătă numele de Maria prin botez, dar păstrează mai mult pe cel păgân, Ringala. Credincioasă catolică, vedea cu ochi răi credința ortodoxă

www.dacoromanica.ro

a soţului ei, cu toate favorurile, pe cari acesta le dădea catolicilor din ţara lui, suferea jugul acestei căsnicii numai cu nădejdea că-l va face în cele din urmă şi pe Alexandru să treacă la credinţa ei. După câţiva ani văzu însă limpede că aceste nădejdi erau deşarte şi se hotărî să ceară despărţire. Pentru aceasta se îndreptă către papă cu o plângere, în care spunea că doreşte să vadă desfăcută căsătoria cu Alexandru «care se ţine de ritul Grecilor şi al Gentililor (?)» şi pe care nu-l poate «abate dela calea greşită spre cunoaşterea credinţei adevărate». Ea declară că nu va mai rămâne soţia lui Alexandru, decât dacă acesta va trece pe faţă la catolicism. De altfel ea este rudă în gradul al treilea cu soţul ei, lucru oprit de canoanele bisericii. (Nu ştim cum se explică această rudenie, poate prin soţia lui Petre Muşatin).

Alexandru neprimind să-şi părăsească religia lui strămoşească, divorţul fu pronunţat la anul 1421. Dar această despărţire putea aduce complicaţii diplomatice, Ringala fiind sora şi vara unor puternici monarhi vecini. De aceea, pentru a-i îmbuna pe Vitold şi pe Vladislav, Alexandru primi să dea soţiei sale, cum s'ar zice azi, o pensie alimentară. La 13 Decemvrie 1421, domnul Moldovei dădu un hrisov în slavoneşte, prin care dă Ringalei, «fosta noastră soţie», Târgul Siretul şi Volhovăţul, cu sate şi cătune din ocolul lor, cu mori, heleştee, vămi şi alte venituri şi pe lângă aceasta, pe an, şase sute de ducaţi de aur sau galbeni un-

www.dacoromanica.ro

gureşti, care se vor plăti în două părţi, odată la Crăciun şi odată la Sfântul Petru, pe tot timpul vieţii ei. In caz când nu va plăti banii la termen, regele Poloniei va avea dreptul să ia suma îndoită dela negustorii moldoveni, care umblă prin Polonia. Tot sfatul boieresc garantează şi-şi pune peceţile, pentru legământul făcut de domn.

Trecerea, chiar pe un timp aşa de scurt, a unei doamne catolice pe scaunul domnesc al Moldovei, avu de urmare întărirea catolicismului în această ţară. Catolici se aflau în Moldova de multă vreme, anume Saşii din oraşele din nordul ţării, mai ales la Baia şi Ungurii Ciangăi din părţile Bacăului. Această infiltraţie străină era foarte veche, de sigur mai veche decât întemeierea principatului. In vremea lui Laţcu, fiul lui Bogdan întemeietorul, din pricina simpatiilor catolice ale domnului, se înfiinţase la Târgul Siretului o episcopie catolică pentru dânşii, care se afla în mânile ordinului minoriţilor sau a franciscanilor. Această episcopie a fost mai târziu sub protecţia Margaretei sau Muşatei, mama lui Petre şi Roman-Vodă.

In vremea lui Alexandru catolicismul câştigase noi puteri în Moldova, prin legăturile comerciale cu Liovul, şi cu Italienii, prin întărirea suzeranităţii polone şi ca urmare a căsătoriei domnului cu o prinţesă catolică. Incă dela 1413, înainte de căsătoria lui Alexandru cu Ringala, se propune papei înfiinţarea unei a doua episcopii catolice în Moldova şi anume la Baia.

www.dacoromanica.ro

Intervenţia fu făcută pe lângă papa Ioan XXIII de către regele Vladislav al Poloniei, care se socotea de drept apărător al catolicilor din Moldova. El arată pontificelui că la Baia este deja o biserică cu hramul Sfintei Treimi, clădită de mult de câţiva catolici; dar oraşul e locuit de catolici şi episcopia ar putea fi de folos şi pentru convertirea Moldovenilor la catolicism. De fapt, înfiinţarea unei a doua episcopii catolice se datora rivalităţii între două ordine de călugări, franciscanii şi dominicanii. Cei dintâiu aveau episcopia lor la Siret, cea dela Baia era destinată dominicanilor. In adevăr, tot după recomandarea regelui Poloniei, papa numi ca prim episcop la Baia pe Ioan de Ryza, dominican polonez. Acest episcop a păstorit multă vreme şi a fost sfetnicul de aproape al Ringalei, căci el e acela care intervine pentru ea la papă, ca să aprobe desfacerea căsătoriei.

In timpul domniei Ringalei în Moldova, ea obţinu mai multe favoruri dela soţul ei pentru episcopia dela Baia. Alexandru puse de se clădi o mare biserică în acel oraş pentru episcopul catolic, în locul capelei Sfintei Treimi. Această biserică, a cărei ruine se văd şi azi, era în stil gotic, de piatră, lungă de 29 de metri. Turnul bisericii, pătrat, cu ferestre cu balcoane, era un adevărat donjon de cetate apuseană şi va fi fost menit şi pentru apărarea împotriva duşmanilor.

După desfacerea căsătoriei lui Alexandru şi a Ringalei, catolicismul dădu îndărăt în Moldova.

www.dacoromanica.ro

La Baia erau mereu certuri între dominicani și franciscani, cari turburau bunul mers al bisericii și cari aduceau plângeri de o parte și de alta la papă și la regele Poloniei. Apoi se iviră în Moldova sectanți husiți. Reforma lui Ioan Hus din Boemia se arătase întâiu în Ardeal și trecu apoi de acolo în Moldova, câștigând aderenți mai ales în rândurile Ungurilor din această țară. Episcopul de Baia, alarmat că erezia se întinde, ceruse sfat în Polonia și regele Vladislav îi scrise lui Alexandru cel Bun la 1431, arătându-i primejdia care putea să vie dela noua sectă, dovadă Boemia, care a ajuns o ruină. Husiții, zice regele, doresc jafuri și răscoale și deci îl îndeamnă să-i stârpească din țara lui. In Moldova era un oarecare Iacob, propagandist husit, care dădu mult de furcă episcopului catolic. Alexandru sprijinea pe ascuns pe husiți, căci, precum vom vedea, era aliat cu prietenul lor din Polonia, cneazul Svidrigallo și poruncise ca să nu fie împiedecați în propaganda lor printre catolici.

De fapt, ca mai toți domnii români, Alexandru era tolerant pentru credințele deosebite ale străinilor, dar în țară era un sprijinitor cald și evlavios al ortodoxiei. Aceasta a fost, de altfel, politica religioasă tradițională a domnilor noștri.

XI

ALEXANDRU INTRE UNGURI, POLONI ȘI TURCI

Regele Sigismund al Ungariei nu era mulțumit

www.dacoromanica.ro

de prietenia care se legase între Polonia şi Moldova. La curtea ungurească era vie încă amintirea întemeierii Moldovei de către românul supus ungur Bogdan din Maramureş şi mai ales drumul de negoţ spre Marea Neagră, asigurat Poloniei, era dorit pentru Unguri. Rivalitatea din acea vreme între Polonia şi Ungaria înăsprise şi ea lucrurile. Numai la 1412, în faţa primejdiei crescânde turceşti la Dunărea de jos, se făcu o apropiere între Unguri şi Poloni. Regele Vladislav se întâlni cu Sigismund la Lublau, ca să se sfătuiască pentru mijloacele luptei împotriva Turcilor. Mircea cel Bătrân era firește interesat şi el în această treabă şi-şi trimise solii prin Moldova, cari întâmpinară pe regele Vladislav la Sancz, în clipa când regele pornia spre întâlnire. Solii fură opriţi la masă şi discutară de sigur cu regele asupra alianţei ce se pregătea, rămânând în Polonia până după intrevedere. La întâlnirea dela Lublau Sigismund ridică vechia chestie a suzeranităţii ungureşti asupra Moldovei şi la încheierea discuţiei cei doi regi recunoscură că această ţară va rămâne în situaţia de mai înainte, adică vasală Poloniei, cu condiţia ca să fie un zid de apărare împotriva Turcilor. Dacă însă Alexandru nu va primi să lupte cu Turcii, atunci ţara lui va fi împărţită în două între Ungaria şi Polonia şi anume printr'o linie transversală, lăsând Moldova de sub munţi, ţara de jos şi Chilia Ungurilor, iar restul ţării cu Cetatea-Albă şi Hotinul Poloniei. Se vede limpede de aci dorinţa

www.dacoromanica.ro

ambelor țări de a pune mâna efectiv pe drumul comercial spre mare. Alexandru va fi aflat de soarta pe care i-o rezerva suzeranul și « protectorul » său, regele Poloniei, informat fiind de solii lui Mircea, dar el nu putea acum să se despartă de Polonia.

Dimpotrivă, el își împlini cu strictețe și cu prisosință îndatoririle sale de vasal, dezarmând astfel bănuelile și reaua voință a suzeranului său. In timpul nesfârșitelor războaie ale lui Vladislav cu cavalerii Teutoni din Prusia, peste țara cărora Polonia voia să-și croiască o ieșire la Marea Baltică, la gura Vistulei, Alexandru trimise în mai multe rânduri ostașii lui în ajutorul regelui. Cronicarii poloni povestesc cu laudă de vitejia acestor ostași. De pildă la 1422, o oaste moldovenească de patru sute de oameni se apropiase de cetatea Marienburg, când cavalerii, văzând puținătatea lor, ies de sub ziduri și sar asupra micii oștiri. Moldovenii atunci nu-și pierd cumpătul, se retrag într'o pădure din apropiere și descalecă, pentru a da lupta pe jos, « după cum este obiceiul și firea acestui neam », zice cronicarul polon, care știa că Moldovenii nu luptă niciodată călări. Teutonii, neștiind că fuga Moldovenilor era cu vicleșug, se iau după dânșii, dar sunt pe neașteptate cotropiți de săgețile, care veneau vâjâind din codru, ca o ploaie deasă. Mulți Teutoni își pierd caii, sunt omorâți, iar alții prinși. « Și astfel, zice cronicarul polon, într'un chip minunat Moldovenii cu o ceată de puțini oameni au

www.dacoromanica.ro

bătut o oaste mare a dușmanului și s'au întors în tabăra oștirii regale învingători și încărcați cu o pradă uriașă».

Ceeace făcea pe Alexandru să ție cu toate puterile de legăturile cu Polonia era primejdia turcească. In această vreme Mircea cel Bătrân murise și urmașii lui, cari se certau pentru domnie, primiseră să se închine Turcilor, ce călcară țara în mai multe rânduri. Pentru a-și asigura în aceste împrejurări granița la Dunăre, Alexandru pusese mâna pe Chilia munteană și pe țara Basarabiei și sprijinea în același timp pe un pretendent credincios de al lui în scaunul muntenesc, pe boerul Aldea, care-și zise ca domn Alexandru, luând numele protectorului său.

Dar pentru a înlătura primejdia turcească dela granița Moldovei trebuia o conlucrare cu Polonia și Ungaria. La 1426 Sigismund și Vladislav hotărăsc în înțelegere cu Alexandru să trimită oastea lor la Brăila, ca de acolo să înceapă războiul cu Turcii. Cinci mii de Polonezi trecură granița Moldovei, primind un salv conduct dela Alexandru cel Bun. Acesta se grăbi să-și adune oștenii lui și să se unească cu Polonii, așezându-și tabără lângă Brăila, unde așteptară pe Sigismund, ca să poată începe lupta. Zadarnică le fu așteptarea, căci după două luni, Ungurii încă nu se iviseră, așa că oastea polonă și cea moldovenească se întoarseră acasă fără nici o ispravă. Când în anii următori Sigismund făcu unele expediții împotriva Turcilor, Moldovenii, desamăgiți, nu-l mai ajutară.

www.dacoromanica.ro

Văzându-se că nu izbutește colaborarea împotriva Turcilor, o nouă întâlnire între Sigismund și Vladislav avu loc la 1429 la Luck în Volinia, la care luă parte de astă dată și Vitold marele cneaz al Litvaniei. Cu prilejul acestei întâlniri se discută și soarta Moldovei; Sigismund se plânse că Alexandru e trădător și că nu vrea să lupte cu Turcii, deci trebue alungat din țara lui cu puteri unite. Vitold se arătă și el vrășmaș al lui Alexandru, sprijinind părerea regelui Sigismund, poate din pricina despărțirii domnului Moldovei de sora lui. Insă regele Poloniei Vladislav se împotrivi. El arată că Alexandru și-a împlinit cu sfințenie datoria de aliat și vasal, că dacă nu pornise expediția dela Brăila, vina era numai a lui Sigismund, care nu venise cu oastea lui. Astfel dreptatea și credința domnului Moldovei era recunoscută și uneltirile dușmanilor lui dădură greș.

Dan II, al Țării Românești, pus în scaun cu ajutorul lui Sigismund, se plânsese acestuia că domnul Moldovei e înțeles pe ascuns cu Turcii împotriva lui, ceeace aprinse bănuelile regelui Ungariei. In realitate, dușmănia între cele două țări române era pentru Chilia, însemnatul port la Dunăre. Alexandru făcuse acolo un baraj pe Dunăre ca să nu poată veni corăbiile spre porturile muntene: unele corăbii se loviseră de baraj și fură scufundate, altele se duseră la Cetatea-Albă. Deși Polonii și Ungurii făgăduiseră că vor trimite o comisie de arbitraj pentru Chilia între Munteni

www.dacoromanica.ro

şi Moldoveni, arbitrii nu se iviră şi Dan-Vodă, care de nevoie se dăduse de partea Turcilor, atacă cu ajutorul acestora Chilia. Atacul fu respins de Alexandru şi Muntenii cu Turcii fură bătuţi: aceasta e prima luptă, dintr'un lung şir în viitor, între Moldoveni şi Turci.

Sigismund făgăduise chiar Chilia, pe care n'o avea, cavalerilor Teutoni, ca să fie de pază împotriva Turcilor şi avea pentru acest plan ciudat şi sprijinul lui Vitold. Dar la 1430 acesta muri şi legăturile politice se schimbară cu totul.

Litvanii şi Rutenii aleseră ca mare cneaz în locul lui Vitold pe Svidrigallo, fratele regelui Vladislav. Noul stăpânitor, deşi catolic, sprijinea pe ortodoxii din Ucraina şi căuta să despartă Litvania de Polonia, formând un regat deosebit. Vladislav atunci îl înlocui cu Sigismund, fratele lui Vitold, dar Svidrigallo nu se supuse şi chemă în ajutor pe cavalerii Teutoni şi pe Moldoveni. Alexandru de data aceasta părăsi politica sa de prietenie faţă de Poloni, pe care o ţinuse treizeci de ani, şi trecu de partea duşmanilor regelui Vladislav (1431). Domnul trecu în persoană în capul oştilor în Polonia şi prădă până la Halici şi la Cameniţa, dar oastea polonă sub fraţii Buczacz, mari proprietari în apropiere de graniţa Moldovei, îl bătu şi-l sili să se retragă. Pricina acestei schimbări pare a fi fost teama unei înţelegeri între Vladislav şi Sigismund împotriva Moldovei ca la Lublau. Lupta între Poloni şi răsculaţii din Litvania urmă şi după

www.dacoromanica.ro

moartea lui Alexandru, până la izbânda celor dintâi.

In legătură cu aceste întâmplări războinice trebue socotit şi felul cum fu tratată solia regelui Ciprului care trecu în 1432 prin Moldova. Incă din 1363 sub Bogdan I, regele Petre de Lusignan al Ciprului trecuse prin Moldova, ca să vie la Cracovia la curtea regelui Cazimir cel Mare. Acum, urmaşul său Ioan, care se întitula şi rege al Ierusalimului, trimise o solie de două sute de oameni regelui Vladislav, ca să-l îndemne să ridice oaste împotriva Turcilor. Solia, care venise pe o corabie pe mare, debarcă la Cetatea Albă şi acolo, cumpărând cai, se îndreaptă spre Polonia. Dar, după cum arătară regelui, solii «au avut de suferit multe nedreptăţi şi răutăţi grozave din partea unui popor răutăcios şi barbar şi de nu s'ar fi temut ei de regele Vladislav, erau să fie foarte aproape de moarte». De aceea la întoarcere solii luară drumul Veneţiei, căci se temeau de cruzimea cea mare a Moldovenilor. Nu ştim dacă această cruzime se datoreşte duşmăniei din ultimul timp dintre Alexandru şi Vladislav, sau e vorba iar de bandele de hoţi întâlnite de francezul Guillebert de Lannoy.

XII

SFÂRŞITUL LUI ALEXANDRU CEL BUN. FAMILIA LUI

Alexandru cel Bun se sfârşi în anul 1432 şi fu îngropat cu cinste în mănăstirea Bistriţei clădită

www.dacoromanica.ro

de dânsul. Poporul i-a zis « cel Bun », poreclă care înseamnă o slavă de care puţini s'au bucurat în vremuri turburi de învrăjbire ale trecutului nostru. Şi istoria, care cunoaşte azi în amănunte faptele lui, nu poate decât să întărească pe vecie judecata poporului asupra lui: a fost un bun păzitor al ţării, drept şi neclintit apărător al credinţei, cârmuitor paşnic, întemeietor de sate şi oraşe şi mănăstiri. Dar urmaşii care l-au cinstit cu această faimă nepieritoare, n'au ştiut să-i păzească mormântul, aşa cum el a ştiut să-şi păzească supuşii, căci azi mormântul s'a aflat profanat, oasele au fost aruncate de lacomi căutători de odoare şi nici măcar piatra, în care era săpat numele lui, nu s'a mai păstrat.

Rămâne să spunem câteva cuvinte despre familia lui. Am văzut la începutul acestei cărţi, cari au fost înaintaşii lui. Alexandru cel Bun a fost căsătorit de trei ori. Deşi mai toţi cercetătorii socotesc între soţiile lui şi pe o Margareta unguroaică, aceasta n'a existat, şi socotelile lor se întemeiază pe o greşală.

Prima lui soţie a fost Ana, numită şi Neacşa. Cu aceasta avu Alexandru pe întâiul său născut, Roman, care muri copil, şi pe o fată Vasilisa (nume grecesc), apoi pe Ilie, care-i urmă în scaunul domniei. Tot în acea vreme Alexandru mai avu un fiu Ştefan sau Steţcu, dintr'o ţiitoare, Stanca, pe care-l recunoscu însă mai târziu ca fiu legiuit.

www.dacoromanica.ro

După moartea doamnei Ana în 1414, Alexandru se căsători cu Ringala (cu numele din botez Maria), de care cum am văzut el se despărți la 1414, din pricina deosebirii de credință. Indată după despărțire Alexandru se căsători a treia oară cu sora boerului Bratul, fiica unui boer Marin, anume Marena, cu care avu doi fii: Petre și Alexandru (acesta din urmă a murit curând, tânăr încă) și o fiică numită Chiajna, care trăi până în vremea lui Ștefan cel Mare. Pe lângă acești copii Alexandru mai avu și un fiu din flori, Bogdan, care a fost mai târziu domn și tatăl lui Ștefan cel Mare.

Incă în zilele domniei lui Alexandru, fiul său mai mare, Ilie luă în căsătorie pe Maria, fiica ducelui Andrei dela Chiev (în Polonia) și soră cu Sofia, ultima soție a regelui Vladislav Iagiello, amândouă ortodoxe. Din această căsătorie se născu un fiu Roman, care purta numele bunicului său.

Acest neam al lui Alexandru cel Bun a fost încărcat cu multe păcate, de cari bunul lor părinte nu era vinovat căci au luptat între ei cu cruzime de fiară pentru scaun și domnie, dar tot din rândurile lor s'a ridicat marele apărător al țării și al creștinătății întregi, Ștefan cel Mare.

www.dacoromanica.ro

BIBLIOGRAFIE

Toate documentele ieşite din cancelaria lui Alexandru cel Bun au fost publicate de M. Costăchescu, *Documente moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, II volume, Iaşi, 1931 şi 1932.

Despre Alexandru au publicat în franţuzeşte la 1882 o scriere azi învechită, E. Picot şi G. Bengescu, *Alexandre le Bon, prince de Moldavie*, Viena, 1882.

Despre *Grigore Ţamblac* a scris un articol, cuprinzând însă multe greşeli, episcopul Melhisedec, în *Revista pentru istorie, arheologie şi filologie*, anul II, 1884. Tot acolo s'a publicat de acelaşi şi *Viaţa Sfântului Ioan cel Bun*, în slavoneşte cu traducere românească. *Patrafirul lui Alexandru cel Bun*, a fost publicat cu lămuriri de N. Iorga, în *Analele Academiei Române, secţiunea istorică*, seria II-a, volumul 35, 1912.

Cronica ţării în slavoneşte, care cuprinde amănunte asupra familiei lui Alexandru, a fost publicată de Ioan Bogdan, *Cronice inedite atingătoare de istoria Românilor*, Bucureşti, 1895.

Pentru Ringala şi catolicismul în Moldova este studiul fundamental al lui C. Auner, *Episcopia dela Baia*, în *Revista catolică*, IV, 1915. Cronica streină cu cele mai multe ştiri despre Moldova sub Alexandru este a lui I. Dlugosz (polonez) *Historiae Polonicae*, I, Leipzig, 1712. Descrierea călătoriei în Moldova a lui Guillebert de Lannoy se află reprodusă de B. P. Haşdeu, în *Arhiva Istorică a României*, I, partea 1, 1865, pag. 129.

www.dacoromanica.ro

TABLA DE MATERII

	Pag.
INTRODUCERE	3
I. Neamul lui Alexandru cel Bun	5
II. Moldova şi vecinii ei în vremea lui Alexandru cel Bun	7
III. Intocmirea ţării: biserica şi mânăstiri	10
IV. Grigore Ţamblac	15
V. Sfântul Ioan cel Nou dela Suceava	19
VI. Cultura slavonă	22
VII. Sate şi oraşe, boieri şi ţărani	29
VIII. Negoţul	34
IX. Legăturile cu Polonia. Stăpânirea Pocuţiei	41
X. Ringala şi catolicismul în Moldova	45
XI. Alexandru între Unguri, Poloni şi Turci	49
XII. Sfârşitul domniei, Familia lui Alexandru	55

www.dacoromanica.ro

MONITORUL OFICIAL
ŞI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAŢIONALĂ
BUCUREŞTI
1932

PREŢUL 20 LEI

www.dacoromanica.ro